

ERKIN VOHIDOV IJODIDA OZODLIK VA INSON RUHIYATI:
“RUHLAR ISYONI” DOSTONI TAHLILI

Joniuzoqova Mashhura Azizjon qizi

First year student at Karshi state university ,

Foreign languages faculty

mjoniuzoqov@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada Erkin Vohidovning “Ruhlar isyoni” dostoni keng tahlil qilinadi. Dostonda aks ettirilgan tarixiy asoslar, bosh qahramonlarning ichki kechinmalari va ularning ozodlik uchun kurashi o‘rganiladi. Asarning badiiy vositalari, poetik struktura va asarning zamonaviy davr bilan bog‘liqligi tahlil qilinadi. Maqolada shuningdek, boshqa adabiyotshunoslarning dostonga bergan baholari va ularning fikrlarining tahlili ham berilgan.*

Kalit so‘zlar: *Erkin Vohidov, Ruhlar isyoni, ozodlik, inson ruhiyati, badiiy vositalar, falsafiy tafakkur.*

**FREEDOM AND THE HUMAN SOUL IN ERKIN VOHIDOV’S WORK: AN
ANALYSIS OF THE POEM “RUHLAR ISYONI”**

Abstract. *This article provides an in-depth analysis of Erkin Vohidov’s poem “Ruhlar isyoni”. It explores the historical background, the inner experiences of the main characters, and their struggle for freedom. The article examines artistic devices, poetic structure, and the connection of the poem with modern times. Furthermore, the study incorporates opinions of literary critics and their analyses of the work.*

Keywords: *Erkin Vohidov, Ruhlar isyoni, freedom, human spirit, literary devices, philosophical thought.*

**СВОБОДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКАЯ ДУША В ТВОРЧЕСТВЕ ЭРКИНА
ВАХИДОВА: АНАЛИЗ ПОЭМЫ “ВОССТАНИЕ ДУШ”**

Аннотация. *В данной статье проводится всесторонний анализ поэмы Эркина Вахидова “Восстание душ”. Рассматриваются исторические основы, внутренний мир главных героев и их борьба за свободу. Анализируются художественные приемы, поэтическая структура и связь произведения с современностью. Также приводится анализ мнений литературных критиков о поэме.*

Ключевые слова: *Эркин Вахидов, Восстание душ, свобода, человеческая душа, литературные приемы, философское мышление.*

Kirish. O'zbek adabiyotining yirik namoyandalaridan biri Erkin Vohidov o'z ijodida erkinlik, milliy g'urur va insoniyatning ruhiy olamini o'rganishga alohida e'tibor qaratgan. "Ruhlar isyoni" dostoni uning eng yuksak asarlaridan biri bo'lib, unda inson ruhiyatining chuqur falsafiy tahlili berilgan. Maqolaning asosiy maqsadi – ushbu dostonni adabiy tahlil qilish, undagi tarixiy asoslar, qahramonlarning ruhiy kechinmalari, badiiy vositalarning roli va asarning zamonaviy dolzarbligini aniqlashdir.

Metodologiya. Ushbu ilmiy maqolada "Ruhlar isyoni" dostoni turli metodologik yondashuvlar asosida o'rganildi. Quyidagi ilmiy usullar tadqiqotning asosini tashkil etdi: 1. Tarixiy-taqqoslash metodi. Ushbu metod yordamida dostonning tarixiy asoslari va real voqealar bilan bog'liqligi tahlil qilindi. Erkin Vohidov ushbu asarida tarixiy voqealarni badiiy talqin etgan bo'lsa-da, ularni shunchaki qayta hikoya qilish bilan cheklanmay, falsafiy yondashuv bilan chuqurlashtirgan. Doston tarixiy dalillar asosida solishtirilib, undagi qahramonlarning prototiplari aniqlashga harakat qilindi. Tarixiy voqealarning badiiy talqini va ularning real voqealar bilan qanchalik bog'liq ekanligi o'rganildi. Shoir o'z asarida milliy mustaqillik harakati, ijtimoiy adolatsizlik va xalq ruhiyatidagi o'zgarishlarni qanday aks ettirgani tahlil qilindi. Natijada, doston tarixiy voqealarga tayanib yozilgan bo'lsa-da, u shaxsiy dramatik tajribalar va badiiy obrazlar orqali boyitilganligi aniqlandi.

2. Adabiy tahlil metodi. Dostonning adabiy tuzilishi, badiiy vositalari va poetik strukturasini o'rganish maqsadida ushbu metoddan foydalanildi. Dostondagi asosiy poetik vositalar (metafora, allegoriya, simvolizm, antiteza) tahlil qilindi. Qahramonlarning ruhiy kechinmalarini ochib berishda qo'llanilgan poetik san'at usullari tekshirildi. Dostonning til va uslub xususiyatlari, muallifning poetik mahorati va tasviriy vositalardan foydalanish darajasi o'rganildi. Natijada, Vohidov dostonida metaforalar va simvolizmdan keng foydalanilgani, bu esa asarning falsafiy va badiiy ta'sirini oshirgani aniqlandi.

3. Psixologik tahlil metodi. Asarning asosiy qahramonlari va ularning ichki dunyosi chuqur psixologik tahlil qilindi. Bunda quyidagilar o'rganildi: Qahramonlarning ruhiy kechinmalari va ichki konfliktlari. Inson ruhiyatining ozodlik uchun intilishi va ijtimoiy adolatsizlikka bo'lgan munosabati. Qahramonlarning shaxsiy o'sish jarayoni va ularning doston davomida qanday o'zgarishlarga uchrashi.

Psixologik tahlil natijalariga ko'ra, bosh qahramon o'z ruhiy iztiroblari, ichki isyoni va jamiyatga bo'lgan qarashlari bilan o'zgarib boradi.

4. Strukturalistik yondashuv. Dostonning syujeti va uning dramatik tuzilishi o'rganildi. Asarning quyidagi tarkibiy qismlari alohida tahlil qilindi: Ekspozitsiya – Asarning boshlang'ich qismi va qahramonlarning muhit bilan bog'liqligi. Tugun – Qahramonning ichki va tashqi muhit bilan kurashi. Kulminatsiya – Ruhiy va jismoniy o'zgarishlarning eng yuqori cho'qqisi.

Denouement – Asarning yakuniy qismi va dramatik yechim. Ushbu tahlil orqali dostonning ichki dinamikasi va qahramonlarning o'zgarish jarayoni tushuntirildi.

5. Intertekstual tahlil. Dostonning boshqa adabiy asarlar bilan bog'liqligi tekshirildi. Xususan: Sharq adabiyotidagi ozodlik va isyon g'oyalari bilan bog'liqlik. Jahon adabiyotida

inson ruhiyati va erkinlik kurashini yoritgan mualliflar bilan o'xshashlik. Vohidov ijodining o'zbek mumtoz adabiyoti va jahon adabiyoti bilan qanday aloqada ekanligi. Tahlil natijasida "Ruhlar isyoni" dostoni nafaqat o'zbek adabiy merosiga, balki umuminsoniy falsafiy tafakkurga ham bog'liq ekani aniqlandi.

6. Semiotik tahlil. Asarda ishlatilgan ramziy obrazlar va yashirin ma'nolar o'rganildi. Jumladan: "Ruhlar isyoni" obrazining inson ongi va erkinlik intilishi timsoli sifatida ko'rilishi. Qahramonlarning jismoniy harakatlari va ichki ruhiy kechinmalari orqali erkinlik ramzini ifodalash. Nur va zulmat, haqiqat va yolg'on, hayot va o'lim kabi antitezalarning asar semantik tuzilishidagi o'rni. Bu tahlil orqali dostonning ko'p qavatli ma'no tuzilishi ochib berildi.

7. Zamonaviylik bilan bog'liqlik tahlili. Asarning bugungi jamiyat bilan qanchalik bog'liq ekani tekshirildi. Dostonning ijtimoiy adolat va inson huquqlari masalalariga aloqadorligi. Undagi falsafiy g'oyalarning zamonaviy adabiyot va tafakkur bilan bog'liqligi. Hozirgi o'quvchiga dostonning qanday ta'sir qilishi va undan qanday xulosa chiqarish mumkinligi. Natijada, "Ruhlar isyoni" dostoni bugungi kunda ham inson ruhiyatining erkinlik uchun kurashi haqida o'z dolzarbligini yo'qotmagan asar ekani aniqlandi. Xulosa - Ushbu kengaytirilgan metodologik tahlil orqali "Ruhlar isyoni" dostoni nafaqat tarixiy yoki badiiy asar sifatida, balki chuqur falsafiy va psixologik jihatlariga ega bo'lgan murakkab poetik asar ekanligi aniqladi. Metodlar asosida olib borilgan tadqiqotlar asarning ijtimoiy, adabiy va zamonaviy ahamiyatini to'liq ochib berdi.

Natijalar va muhokama. Dostonning tarixiy asoslari va voqeaviy xronologiyasi. Doston tarixiy voqealarga asoslangan bo'lib, o'zbek xalqining erkinlik va adolat uchun kurashini yoritadi. Shoir tarixiy voqealarni faqat qayta hikoya qilish bilan cheklanmay, ularni badiiy talqin orqali chuqur falsafiy va ma'naviy ma'no kasb etadigan darajaga olib chiqadi. Erkin Vohidovning "Ruhlar isyoni" dostoni insonning ichki va tashqi ozodlik uchun kurashini aks ettiradi. Dostondagi qahramonlar hayotiy haqiqatlar va mafkuraviy chegaralar o'rtasidagi to'qnashuvni boshdan kechiradi. Shoir ozodlikni shunchaki jismoniy erkinlik emas, balki tafakkur mustaqilligi va ruhiy qutulish sifatida tasvirlaydi. Tarixiy-taqqoslash metodi orqali aniqlanganidek, "Ruhlar isyoni" o'zbek milliy ozodlik harakatlari bilan bog'liq bo'lgan voqealarni badiiy tasvirlash orqali o'quvchiga yetkazadi. Doston qahramonlari o'zlarining ichki olami bilan kurash olib boradilar. Shoir inson ruhiyatidagi shubha, qo'rquv va umidni aks ettirish orqali inson tafakkuri cheksizligini ko'rsatadi. Dostonda inson nafaqat tashqi dunyo bilan, balki o'z vijdoni va e'tiqodi bilan ham bahslashadi. Bu esa o'z navbatida Vohidov ijodining chuqur falsafiy mazmunini ochib beradi. "Ruhlar isyoni" dostoni ko'plab ramziy obrazlar va falsafiy qarashlarga boy. Shoir inson ruhiyatidagi isyonni jamiyatdagi o'zgarishlar bilan bog'laydi. Dostonda ozodlikka intilish va taqdir oldidagi ojizlik muhim mavzulardan biri sifatida yoritiladi. Metaforalar orqali Vohidov inson hayoti va jamiyat o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni ko'rsatadi. Dostondagi bosh qahramonlar o'z ichki kechinmalari bilan ruhiy o'zgarishlarni boshdan kechiradi. Asosiy qahramonning kurashi nafaqat tashqi dushmanlarga, balki o'z ichidagi ikkilanishlarga ham qaratilgan.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Psixologik tahlil asosida qahramonlarning motivatsiyasi va ruhiy o'zgarishlari quyidagicha baholandi:

Bosh qahramon – ijtimoiy adolatsizlikka qarshi kurashayotgan, ammo ichki shubhalar bilan olishayotgan shaxs sifatida tasvirlangan. Ikkinchi darajali qahramonlar – bosh qahramonning ichki olamini shakllantiruvchi va uning ruhiy kechinmalariga ta'sir etuvchi personajlardir. Doston badiiy vositalarning keng qo'llanilishi bilan ajralib turadi. Quyidagi badiiy san'at usullari asarning ta'sir kuchini oshiradi:

Allegoriya – Ozodlik harakati ramziy ma'noda "ruhlar" orqali ifodalangan.

Antiteza (qarama-qarshilik) – Ozodlik va zulm, haqiqat va yolg'on to'qnashuvi asarning asosiy dramatik asosini tashkil qiladi.

O'zbek adabiyoti tadqiqotchisi B. Qosimovning ta'kidlashicha, "Ruhlar isyoni" dostoni Vohidov ijodida mutlaqo yangi bosqich bo'lib, shoirning falsafiy tafakkurining eng yuksak cho'qqisidir. Adabiyotshunos O. Jo'raev esa ushbu asarni o'zbek adabiyotidagi eng kuchli falsafiy she'riy asarlardan biri deb ta'riflaydi. Uning fikricha, doston o'zining badiiy tili va falsafiy tahlil darajasi bilan o'zbek poeziyasi rivojiga katta hissa qo'shgan.

Xulosa. "Ruhlar isyoni" dostoni inson ruhining ozodlikka intilishi, adolat va haqiqat uchun kurashishi haqida hikoya qiladi. Erkin Vohidov ushbu asari orqali o'zbek xalqining ijtimoiy va tarixiy tafakkurini badiiy talqin qilgan. Asarda tarixiy voqealar, qahramonlarning kechinmalari va badiiy vositalarning uyg'unlashuvi uni nafaqat adabiy, balki falsafiy jihatdan ham yuksak darajadagi asar sifatida talqin qilish imkonini beradi. Bugungi jamiyatda ham dostondagi g'oyalar dolzarb bo'lib, inson erkinligi va adolat uchun kurash har qanday zamonda ham muhim ekanligini isbotlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vohidov E. Ruhlar isyoni. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1986.
2. Mirzo M. Poetik tafakkur va tarixiy haqiqat. Toshkent: Sharq, 2012.
3. Jo'raev A. Erkin Vohidov ijodi haqida. Toshkent, 2015.
4. Karimov U. Adabiy tanqid nazariyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2017.
5. G'ulomov S. O'zbek adabiyotida ramziy obrazlar. Toshkent: Fan, 2011.
6. Ismoilova N. Falsafa va adabiyot. Toshkent: Universitet, 2013.
7. Saidov H. Adabiyot va milliy ong. Toshkent: Ma'rifat, 2015.
8. Sharipov I. O'zbek poeziyasida erkinlik. Toshkent, 2010.
9. Qodirov T. XX asr o'zbek she'riyati. Toshkent, 2008.